

oefening over N.S.B.-ers, toch feitelijk in strijd waren met synodebesluiten. Vandaar, dat ik vroeg: met welke besluiten ben ik in strijd? De rest interesseerde mij niet; op dit ééne punt wilde ik klaarheid.

Het verheugt mij, te kunnen meedeelen, dat Dr v. d. Zanden thans vraagt, waar hij dan toch gezegd heeft, dat er een passus in „De Reformatie” gestaan heeft, die in strijd kwam met enig besluit eener generale synode.

Ik ben zoo vrij, daaruit, tenzij ik nog nader mocht worden geïnformeerd, te besluiten, dat Dr v. d. Zanden van meening is, dat er geen conflict tusschen „De Reformatie” en de synode bestaat. Zoodat ik zoo vrij ben, nog eens te beweren, dat het ongeoorloofd is, te verlangen, dat de tuchttoefening over N.S.B.-ers wachten zal tot na de synode. Ik herhaal deze bewering met het besluit der synode van Middelburg voor oogen.

K. S.

Verantwoordelijkheid bij literair genot.

II.

Eerst als wij inzien dat een literair kunstwerk is gegroeid in de ziel van den kunstenaar en een zeer directe uiting is van zijn persoonlijkheid, is het mogelijk op een juiste wijze de verhouding van den lezer tot het kunstwerk te bepalen.

Bij het literair genieten komen wij in nauw contact met een persoonlijkheid die het vermogen bezit zijn geestesinhoud door het kunstwerk aan anderen bewust te maken. Door zijn kunst is de kunstenaar in staat tot zekeren graad de denkbeelden, gevoelens en verbeeldingen die hij zelf tijdens het ontstaan van het kunstwerk bezat, in den lezer te wekken tot nieuw leven.

Tot zekeren graad. Volledigheid is hierbij om twee redenen onbereikbaar.

Ten eerste is het zeer de vraag of een kunstenaar ooit in staat zal zijn om het dikwijls zeer gecompliceerde geheel van zijn ontroering zó in taal uit te drukken, dat de beklemming zich oplost in een volledig gevoel van bevrijding. Wel wordt door kunstenaars het ideaal van volkomen evenwicht tusschen emotie en expressie vaak verheerlijkt, maar daarnaast staat de klacht, ook van groote kunstenaars, dat de beste gedichten eigenlijk die zijn die nooit zijn geschreven. Deze klacht is logisch onjuist — een niet in taal geuite ontroering is nog geen gedicht —, maar zij vindt toch haar oorsprong in het besef dat, wat in de ziel aanwezig was, nooit zijn volledige weergave in woorden vond.

Maar ook al zou men aannemen dat dit in bepaalde gevallen is gelukt, dan nog is het uitgesloten dat in een lezer dat stemmingscomplex weer geheel gelijk gewekt zou worden. Iedere stemming die door een kunstwerk wordt gewekt, is nauw verweven met de persoonlijkheid van

hem die het kunstwerk ondergaat, en wordt gedeeltelijk bepaald door karakter, aanleg en levenservaring van den lezer. Het verschil in persoonlijkheid is dus remmend van invloed op den graad van het contact tusschen lezer en kunstenaar, zooals dat bij alle mededeeling het geval is bij het rechtstreeksche, mondelinge contact tusschen twee personen.

Deze waarheid heeft geleid tot de meening dat het kunstgenot dan het hoogst zou zijn, indien de hoorder of lezer zijn persoonlijkheid tijdelijk zoo sterk mogelijk uitschakelde, en dat alleen bij de grootste passiviteit, waarbij men zich onvoorwaardelijk aan den invloed van het kunstwerk overgaf, het zuivere genieten van kunst werd bereikt. Men moest trachten tijdelijk den ander te zijn. Zij hangt samen met de opvatting dat de kunstenaar het hoogste bereikte die in staat was zijn momenteel indrukken met volkomen ontvankelijkheid passief te ondergaan en in taal weer te geven. In eenzijdige, opzettelijke toepassing heeft dit het aanzijn gegeven aan veel bleke, impressionistische stemmingspoëzie.

In deze richting ligt echter de oplossing van de moeilijkheid niet. Het kunstgenot wordt dan een soort van roes, waarin we ons zelf vergeten, ons zelf kwijt zijn, om weer „tot ons zelf te komen”, als de roes voorbij is. En dit is het juist, waartegen ons diepste innerlijk zich verzet en zich moet verzetten.

Ons waarnemen, onze ervaring is geen passief opnemen, maar een actief verbeelden. De aard van dat verbeelden wordt bepaald door ons innerlijk, met een eigen aanleg en een eigen reeks van vroegere ervaringen. Onze activiteit uit zich wel verschillend, al naar de momenteel gesteldheid van ons innerlijk, die zich ook tijdens de waarneming wijzigen kan, maar wordt niet geheel uitgeschakeld. Ons waarnemen op zichzelf is reeds een schiften; wat en hoe wij waarnemen, hangt af van onze persoonlijkheid en haar activiteit van het oogenblik.

Ook ons kunstgenot is waarneming. Daarom is het genieten van kunst niet een ondergaan van een kunstwerk, maar een indringing in een kunstwerk, d.i. een indringing in de persoonlijkheid die het kunstwerk schiep. Zooals ook het zuiverste contact tusschen twee persoonlijkheden rechtstreeks ontstaat, niet doordat de eene persoonlijkheid den invloed van de andere zoo passief mogelijk ondergaat, maar door wederkeeringe indringing.

Voor den Christen wordt deze indringing met behoud van eigen zelfstandigheid bewust tot roeping. Wij dienen als Christen het besef levendig te houden dat wij bij de lectuur niet maar alleen eens een boek ter hand nemen, maar in contact komen met een ander, die door een bijzonder vermogen eigen geestesinhoud in ons tot nieuw leven wekt.

Wij moeten dit vermogen zien als een gave

gevaar. Wat van het lijden van den Messias overblijft, beperkt zich tot de verachting, die hem wordt aangedaan van den kant der heidenen, 53:3, maar dat wordt dadelijk geneutraliseerd door hun bestraffing.

De exegese, naar hoe wonderlijke maatstaven ze ook placht te worden beoefend, heeft echter de geijkte voorstelling niet geheel onaangetast gelaten. Het diepergaand onderzoek, vooral van de O. T. profetieën, heeft zijn gunstigen invloed doen gelden. Men kon zich in de exegese niet blijven afmaken van Jesaja 53 op de wijze van den populair Targoom. Bovendien was bij Zach. 12 vs 10—14 duidelijk, dat in den heilstijd voorviel de groote rouwklage over den Doorboorder.

Toen sommige rabbijnen tot het inzicht kwamen, dat hier en daar het lijden van den Messias geprofeteerd was, hebben ze een poging gewaagd, den inhoud dezer profetieën te verbinden met hun en hunner vakgenooten „dogma”, die geijkte voorstelling. Ze stonden daarbij vooral voor het probleem der tijdsbepaling van dit lijden. De periode der eigenlijke heerschappij, de tijd der heerlijkheid van den Messias, bood geen ruimte voor dit lijden. Toen vonden ze een uitkomst in een andere geijkte voorstelling; in deze, dat de tijd van het optreden van den Verwachte een bijzonder moeilijke, zware tijd zou zijn. Het lijden van den Messias zou dan wel vallen in de dagen van zijn ambtsaanvaarding. Er was trouwens nog een andere wijdverbreide meening. Volgens deze was de Messias reeds lang geboren, doch hij wachtte met zijn komst, en hield zich zoolang op, hetzij in den hemel, hetzij op de aarde, hetzij in de verborgenheid. Voorts was er nog een uitweg uit dit bezwaar in de leer der praë-existentie (het bestaan vóór de geboorte) der menschenziel. Daaraan aansluitend verlegden enkelen het lijden naar dat tijdsbestek.

Zoo kon in het leerhuis het volgende verhaal gedaan worden: Rabbi Jozua ben Levi (ca. 250) trof den profeet Elia, die aan den ingang der grafspelonk van Rabbi Simeon ben Jochai stond. Hij

van God en daarom bewonderend naspeuren wat als schoonheidsuiting in het kunstwerk aanwezig is. Dit is een zeer gecompliceerde activiteit die zich uitstrekt over alles wat tot het terrein van het esthetische behoort en zich bij de verschillende kunstwerken op zeer verschillende dingen zal richten. Zuiverheid van compositie, uitbeelding van karakters, weergave van natuur, tekening van stemming, details van taalschoon in rhythmica en woordkeus, het groote en het kleine, dat samen het geheel van het kunstwerk vormt, vallen hieronder. Het is daarbij zeker niet altijd noodzakelijk, zelfs niet mogelijk dit alles bewust te analyseren, al zal echte kunst wel een dergelijke analyse kunnen doorstaan en er voor ons te rijker door worden, ook al ontdekken wij bepaalde zwakheden.

Hoofdzak is echter dat we het geheel en de afzonderlijkheden zien als openbaringen van schoonheid waardoor God Zichzelf verheerlijkt, ook in ons op het oogenblik dat wij het kunstwerk genieten.

Dit besef zal er ons eenzijdig toe dwingen om de naspeuring der schoonheid in het bepaalde kunstwerk zoo volledig mogelijk te doen zijn, maar ook anderzijds de levendige begeerte in ons wakker roepen om de oogen wijd open te houden voor het zondige dat in het kunstwerk tot uiting komt.

Dit legt ons allereerst den plicht op om het kunstwerk te zien als een uiting van de levensbeschouwing van den auteur en deze levensbeschouwing, zooals zij zich bij onze lectuur aan ons voordoet, kritisch te toetsen aan ons inzicht in Gods openbaring. Dit schijnt, althans tegenover het werk van een ongelovige, voor een Christen vanzelf te spreken. Toch ligt het veel minder voor de hand, dan het lijkt. Want dit toetsen van levensbeschouwing mag niet maar zijn een kritische constatering, die we onderwijl pro memorie uittrekken, om verder rustig van het schoone dat ons treft, te genieten, maar een persoonlijke beleving. God roept ons, niet alleen om Hem en den naastelief te hebben, maar ook om de zonde te haten. Dit moest ons ook bij ons literair genieten verhinderen om het zondige koel te zien als een uiting waarmee we nu eenmaal vertrouwd zijn geraakt, die wij bij den ongelovige, en ten deele bij den geloovige, kunnen verwachten, en waardoor we ons literair genot niet willen laten bederven. Het moet er ons integendeel toe brengen de zonde te zien als iets waartegen de toorn Gods uitgaat, ononderbroken, ook op het oogenblik van onze lectuur.

Het is dit besef dat het ons mogelijk zal maken bij ons lezen met huivering na te speuren hoe, ook in het kunstwerk dat op dat oogenblik tot ons komt, de zonde allerlei verwringingen te weeg brengt die aan de schoonheid van het geheel afbreuk doen. Zoo ook alleen zullen wij in een juiste geesteshouding tegenover het kwaad dat zich in een kunstwerk openbaart, een tegenwicht hebben tegen de bekoring die van het zondige tot ons uitgaat. Zij zal ons zelfs de kracht en het verlangen kunnen geven om het literair genieten van een kunstwerk te staken, zoodra wij voor onszelf

sprak tot hem: Zal ik in de toekomstige wereld komen? Hij antwoordde hem: Wanneer deze Heer het wil. (Daar leidt Raschi, een Joodsch geleerde uit de Middeleeuwen uit af: De Schechina, de wolk, die Gods tegenwoordigheid aanduidt, stond bij hen.) Rabbi Jozua sprak: Twee heb ik gezien, en de stem van drie heb ik gehoord. Hij sprak tot hem: Wanneer komt de Messias? Hij antwoordde hem: Ga, vraag het hem zelf. En waar houdt hij verblijf? Aan den ingang, bij de poort van Rome. En wat is zijn kenteken? Hij zit onder de elendigen, die met ziekten beladen zijn, (herinnering aan Jesaja 53:4) en deze verbinden hun wonden alle tegelijk. (Blijkbaar wordt aan de ziekte der melaancholie gedacht.) Maar hij, de Messias, verbindt telkens zijn wonden, één voor één. Hij denkt: Misschien word ik plotseling door God geroepen tot verlossing van Israël, en nu behandel ik mijn wonden zoo, dat ik niet opgehouden word door het verbinden van alle wonden tezamen. Hij ging tot hem naar Rome, en sprak tot hem: Vrede zij U, mijn leeraar en heer. Hij zeide tot hem: Vrede zij u, bar Levi, enz.

Hier blijkt de opvatting, dat de Messias lijdt, vóór zijn optreden in het openbaar, terwijl hij zich in Rome verborgen houdt.

Andere verhalen — er zijn relatief slechts weinige — vertellen van lijden vóór zijn komen ter wereld, of noemen als de plaats van het lijden den hof van Eden. Sommige laten den tijd onbepaald.

Het lijden bestaat in bestrijding door hemelsche machten, het uitstellen der verlossing, melaancholie, lichaamslijden, gevangenis, vernedering en verachting, tijdelijk verlies der koninklijke heerschappij.

Om daar een indruk van te krijgen, leze men het volgende citaat: God heeft eerst het oerlicht geschapen, maar dat weer teruggenomen, toen Hij de hemellichten maakte. Dat oerlicht reserveert Hij voor den Messias, en de rechtvaardigen. Hij verbergt het onder Zijn troon. Eens sprak Satan tot God: Heer der wereld, dat licht dat onder den troon Uwer heerlijkheid verborgen is, voor wie is dat? Hij antwoordde: Voor hem, die u nog eens

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELUKE SCHETSEN

Moest de Messias lijden? En sterven?

II.

Uit den profeten Targoom van Jonathan bleek ontstellend duidelijk, hoe ver men in het rabbijnische Jodendom de gedachte van zich afzette, dat de Messias lijden en sterven zou.

Het dogma knechtte de exegese. De geijkte voorstelling (die bedoelen we hier met dogma; de uitdrukkingwijze is misschien meer populair dan wetenschappelijk; het dogma, dat de exegese knechten zou, mag geen dogma zijn) was, dat de Messiaansche tijd niet anders brengen kon dan de volheid des heils. En dan werd dat heil gezocht buiten de vergeving, in elk geval buiten de verzoening der zonden. De Messias is hij, die met zijn woord alle vijanden van Israël neerslaat, en alle volken onder het juk van Israël dwingt. Hij zet zich op den troon zijner heerlijkheid, en richt de koningen en de machtigen der aarde. Alle dingen zijn hem geopenbaard, en niemand mag voor hem een ijdel woord spreken. En deze tijd der heerlijkheid duurt eeuwig.

Bij dergelijke voorstellingen kan van een lijden van den Messias geen sprake zijn. Vandaar, dat in den Targoom, dien we de vorige maal te lezen gaven, het lijden van den Messias wordt omgezet in een lijden van het volk Israël, 52:14; 53:3, 4, 8, 10. Of in het lijden van de volken en hun heerschers, 53:3, 7, 8. Of in het lijden der goddelozen, 53:9. In 53:5 wordt het van den Messias gezegde verstaan van den tempel. De vernedering van den Messias wordt 53:2 in haar tegenwoordig verkeer, en zijn dragen der zonde wordt gewijzigd in een voorbede voor het volk, die vergeving bewerkt, 53:4, 5, 6, 7, 11, 12. Eindelijk wordt het sterven van den Messias verzwakt tot een bereidwilligheid, zijn leven te wagen in doods-

lijden dat wij de juiste indringing mogelijk voor ons maken. Het is dan ook op wij tegenover een voorzichtig in ons ook me antwoording bij anderen.

Maar laten we vallen op den grond dat dit de afstanden van de aanspraakbaardheid dat God ons ontspanning van de zonde ver op den aarde dat wij de makkelijker onder de drukte papier door haar mee een verheerlijkt majesteit kan groten woord ten wij als Christen hatend, d.i. doen.

Ook tegenover werk als geloofscritische houding zal ons contact zijn. Ook zijn gedeeltelijk bevrijden wij zullen in speuren hoe de uiting komt in beelden. Samen één te geest geleid. Het is te bewondering en zinnen bewijzen van invloeden kunst.

Maar ook de leiden voorbij onderworpen zullen wij moedwillig zullen en verzuiveren. bewonderend niet zijn werkheid gewonnen door moeten d zijn kunstwerk als — en dan verzweigen voor den kunst verlangen verlijzen en te uite naar en de h

beschamen zal dan sprak: Heer sprak: Kom en den praë-existie schrijft, en viel, dat is de engelen, de volzal. Op dat oogenblik, en de wien zielen oogen spraken: Heer hand wij vallen sprak: dat is den Messias worden bewaard Israël, en de juk breken oogen droef ge juk afsnijden, aan het ghemias antwoord duren? God sp mijn hoofd, dus zeven jaar.

Wanneer uwe ik onmiddellijk woordde: Heer oer ziel, en m op mij, onder verloren ga. E het heil bewerdagen leven, r voor de misge dacht had te gemaakt heeft levende wezen van den Messias. Somis words gegeven, maar zonden van de gedachte aan Messias wekk.

Algemeen zij